

Beleef 'Het Land van Kalk'

Beleef 'Het Land van Kalk'

De gemeente Voerendaal nodigt u graag uit om te genieten van de fraaie natuur van heuvelachtig Zuid-Limburg en tegelijkertijd kennis te nemen van een bijzonder fenomeen: kalkgesteente. Tijdens een tweetal wandelroutes, genaamd de Kunradersteenroute en de Kalkovenroute, maakt u kennis met het bijzondere landschap rondom de kernen Mingersborg, Colmont, Winthagen, Kunrade en Ubachsberg. Dit landschap is mede gevormd door de aanwezigheid van kalkgesteente, met als letterlijk hoogtepunt de 'Kunderberg'. Hier werd en wordt de Kunradersteen gewonnen. Een harde steensoort, die zowel aan de oppervlakte zichtbaar is, alsook verscholen ligt onder de grond. Al wandelend leest u meer over dit bijzondere gesteente. Wij wensen u veel wandelplezier in 'Het Land van Kalk' .

Doorkijk in Winthagen

Kalkgesteente is ontstaan in tijden waarin de temperaturen hoger waren dan nu het geval is. Er heerste destijds in dit gebied een subtropisch klimaat. Dit gesteente is gevormd in het geologisch tijdvak van het 'Boven Krijt', wereldwijd ook wel het 'Maastrichtien' genoemd. In deze periode, circa 70 miljoen jaren geleden, lag hier een (sub)tropische zee. Kalkskeletjes van miljarden afgestorven eencelligen en kleine zeediertjes zakten naar de zeebodem en bouwden gedurende miljoenen jaren een dikke kalklaag. Onder invloed van het schuiven van de aardplaten werd de aardkorst 'geplooid' en ontstonden gebergten. Zo zijn hier vlakbij de Ardennen en de Vaalserberg ontstaan.

De kalksteen, die zich hier in de Zuid-Limburgse bodem bevindt, wordt ook wel mergel genoemd. Er is een onderscheid te maken tussen de zachtere, meer westelijke Maastrichtse kalk, die fijn tot grofkorrelig van structuur is en een hoger gehalte aan kalk bevat en de oostelijke Kunradersteen. Deze steensoort bestaat uit harde lagen en bevat meer zand. In de hellingen van de Kunrader kalksteen bevindt zich ook vuursteen, ontstaan doordat wormen in de kalksteen gangen groeven. Deze gangen zijn naderhand opgevuld met materiaal uit de zee en door druk omgezet in vuursteen. Kunradersteen wordt handmatig uit groeves gehouden. Omdat het om breukgesteente gaat, kan deze steensoort niet machinaal ontgonnen worden, omdat de steen dan breekt. Kunradersteen werd al door de Romeinen gebruikt bij de bouw van villa's (grote boerenbedrijven) en openbare gebouwen in Zuid-Limburg.

De steensoort is weervast en verkleurt bij blootstelling aan regen van crèmekleurig naar wit.

Door natuurlijke omstandigheden, zoals gebergtevorming, erosieprocessen, maar ook door de aardbevingsgevoeligheid van het gebied, is kalksteen aan de oppervlakte zichtbaar.

Op de kalkrijke bodem groeit een veelheid aan (kalkminnende) planten. De kalkovens, die op diverse plekken in het landschap nog zichtbaar zijn, geven een beeld van de (vroegere) ontginning van kalk door de mens.

De Benzeraderbreuk, vernoemt in de tekst van de Kalkovenroute, is een breuklijn waarlangs aardbevingen kunnen plaatsvinden. Een andere breuklijn, de Kunraderbreuk, loopt even voorbij Winthagen in de richting van Ransdaal/Klimmen. Op een geologische kaart zijn in deze omgeving diverse (aardbevings)breuken te vinden. Bij een kalkwand zijn de verschuivingen van de aardlagen door aardbevingen vaak goed te zien.

In Voerendaal en wijde omgeving zijn fraaie gebouwen uit Kunradersteen opgetrokken. Deze kalksteen werd ook in de kalkovens gebrand. De gebrande kalk werd gebruikt als metselkalk. Ook werd de zuivere kalk, nadat deze met water was 'geblust', als meststof in de landbouw gebruikt.

Er zijn twee wandelingen in het 'Land van Kalk' uitgezet. Onderweg zult u kalkwanden met groeves, kalkgraslanden en de restanten van de kalkovens tegenkomen. Neem de tijd om van dit bijzondere en unieke landschap te genieten. We wensen u veel plezier tijdens deze beide ontdekkingsreizen!

Sebas uit het Land van Kalk

Jullie kennen mij nog niet, daarom zal ik me eerst even voorstellen.

Mijn naam is Sebas.

Deze naam heb ik te danken aan Sint Sebastianus, de beschermheilige van de (boog)schutters, soldaten, jagers, tuiniers, kleermakers, brandweerlieden en steenhouwers. Dit laatste ben ik van beroep, een trotse steenhouwer wel te verstaan. Mijn leven bestaat niet bepaald uit luieren en genieten van de natuur. Integendeel, ik ben dagelijks bezig met hard werken en gebruik daarbij vooral mijn spieren en handen om mooie stukken kalksteen te creëren.

Mijn werkgebied ligt in en rondom Ubachsberg. Een gebied met schilderachtige plekjes, te bereiken via pittoreske landwegen met verstilde boerderijen. Een plek, waar het leven nog goed is, waar het ritme vrijwel uitsluitend wordt bepaald door de natuur en waar van elk seizoen nog volop genoten kan worden.

Graag laat ik je zien waar ik overal gewerkt heb in dit mooie gebied. Ik noem het graag het "Land van Kalk". Al wandelend neem ik je mee langs vele kalkovens, waar ik vaak te vinden was en zie je tal van mooie gebouwen, die opgetrokken zijn uit Kunradersteen. Want zo noem ik deze steen, die ik door hard werken uit de bodem in deze streek heb weten te halen.

Kunradersteenroute

Deze route is gemarkeerd met bruine paaltjes.

> Startpunt 1: Herberg De Bernardushoeve

> Startpunt 3: Herberg de Pintelier, zie pag. 12 vóór nr. 13 (aanlooproute)

1 Herberg De Bernardushoeve

Herberg De Bernardushoeve ligt in het buurtschap Mingersborg. Hier zou, volgens de legende, rond 800 het huis van Vrouwe Minnegard hebben gestaan. Ze stuurde haar zoon naar Aken om daar een opleiding tot priester te volgen. Hij koos er echter voor om lijfwacht van Karel de Grote te worden. Hij verloor zijn hart aan één van diens dochters en omdat de geliefden niet op toestemming van Karel hoefden te rekenen, moest het tweetal vluchten en onderduiken. Ze deden dat in Winthagen, het gehucht waar we straks uitgebreid kennis mee maken. De naam van haar zoon was Kuno. In de naam 'Kunrade' is die nu nog duidelijk herkenbaar. Ook de Kunradersteen houdt Kuno's naam levendig. Tegenwoordig is er in deze hoeve een restaurant gevestigd, waar u kunt genieten van een hapje en een drankje op een terras met een prachtig uitzicht over het Heuvelland.

2 O.L. Vrouwekapel van Mingersborg

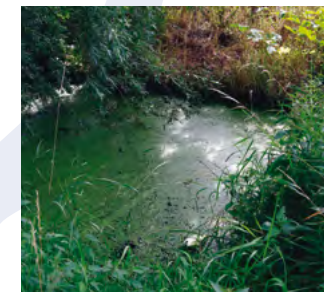
Bij de bouw van de kapel, gelegen tegenover Herberg de Bernardushoeve, is gebruik gemaakt van Kunradersteen. De ernaast geplaatste wegkruisen zijn van dezelfde steensoort vervaardigd..

> U start de wandeling bij Herberg De Bernardushoeve. Als u met uw rug richting de Bernardushoeve staat, gaat u rechtsaf (Mingersborgweg). Na ± 400 meter passeert u een betonnen drinkbak.

3 Drinkpoel

Overall in het landschap vindt u drinkpoelen, van oorsprong aangelegd door boeren, als drinkplaats voor het vee. Tegenwoordig vormen ze een broedplaats voor insectenlarven en amfibieën. Tevens dienen ze als kraamkamer voor onder andere kikkers, padden en salamanders. Ook planten gedijen goed in de naaste omgeving van een poel. Om verdamping in de zomer tegen te gaan zijn er veelal aan de zuidzijde van de poel bomen aangeplant. De bomen, hier is dat een knotwilg, zorgen op een hete dag voor de nodige schaduw.

> Bij de eerste verharde weg gaat u rechtsaf (Korenweg). Hier heeft u een schitterend uitzicht op het graftenlandschap aan de overzijde van het dal.

4 Graften

Graften zijn met bomen en struiken begroeide steilranden. De in de bovengrond van Zuid-Limburg aanwezige löss is uitspoelingsgevoelig. Het gevaar van erosie is daarom zeer groot. Bij de ontginning van het landschap heeft men, om deze erosie tegen te gaan, de bossingels laten staan. In de 18e eeuw heeft men ook nog, evenwijdig aan de hoogtelijnen, hagen aangeplant. Door deze maatregelen wordt bij overvloedige regenval afspoelende grond tegengehouden. Graften zijn, samen met holle wegen en hellingbossen, belangrijke cultuurhistorische elementen in het Heuvelland. Samen met de hoogstamboomgaarden en knobomen geven ze het Zuid-Limburgse landschap haar zo eigen karakteristieke gezicht.

> Bij de viersprong in het dal blijft u rechtdoor lopen.

> Aangekomen bij de T-splitsing, gaat u rechtsaf (Colmonterweg).

> Bij de 1e weg links gaat u scherp linksaf (Duivenweg).

> Bij de Y-splitsing houdt u rechts aan.

Aan de boom op de splitsing hangt een opvallend kruis.

5 Devotie

Overall in het landschap zijn uitingen van vroomheid te zien. Groot, klein, sober of imposant. Ze kunnen gemaakt zijn van hout, baksteen, Kunradersteen, zandsteen of keien. Voor een ieder die ze passeert, hebben ze zo hun eigen betekenis en waarde. Niet enkel in vroegere tijden werden religieuze monumenten gebouwd of geplaatst, nu is dat nog steeds het geval. En als een monument de strijd tegen weer en wind of vandalisme niet doorstaat, is het gelukkig meestal zo dat men het enige tijd later, hoe klein ook, weer in volle glorie aantreft.

Hier is in het najaar van 1996 door een gast van Camping Colmont een kruis opgehangen. Het kruis werd in 1998 vernield, maar is gelukkig door het huidige exemplaar vervangen.

> U vervolgt uw route tot aan de volgende T-splitsing.

6 Uitzicht op plateau

Sta op het plateau even stil en geniet van het panoramisch uitzicht. Bij helder weer ziet u Heerlen, Voerendaal en de watertoren van Schimmert. In de verte verrijzen de koeltorens van de DSM en zelfs de bergen van de voormalige steenkolenmijnen bij Genk in België.

> Bij de T-splitsing gaat u rechtsaf (Geerweg).

> Bij de driesprong houdt u links aan. U bent nu aangekomen in het gehucht Winthagen.

7 Waterbuffer

Aan uw linkerzijde ziet u een grote waterbuffer, aangelegd om Winthagen tegen overtollig regenwater te beschermen. Hier is sprake van een droogdal. Wilt u meer weten over de betekenis van droogdalen, kijk dan op pag. 16, nr. 17.

8 Kalkovens in Winthagen

Winthagen is een gehucht in de gemeente Voerendaal, gelegen tussen Kunrade en Ubachsberg. Het ligt verscholen in een plooi van het Heuvelland, die in de loop der tijd is uitgesleten door de Colmonterbeek. De weilanden en velden liggen schuin op de hellingen en achter de huizen gaan de tuinen steil omhoog. In vroegere tijden werd hier op diverse plaatsen Kunradersteen gewonnen, die gebruikt werd voor de bouw van boerderijen en huizen. Ook waren er kalkovens in gebruik. Schuin tegenover huisnummer 14 zijn hiervan overblijfselen te zien.

> U vervolgt uw route verder door het gehucht Winthagen. Bij de kapel aan uw linkerkant blijft u rechtdoor lopen.

9 De Kapel van Winthagen

De kapel is opgetrokken uit Kunradersteen en vormt het middelpunt van het gehucht. Ze is door de bewoners gebouwd uit dankbaarheid voor de bevrijding in 1944. Op 19 mei 1955 werd de kapel ingezegend door bisschop Lemmens. Ze is gewijd aan O.L.Vrouwe Sterre der Zee. Elk eerste weekend van augustus vindt het Kapelfeest plaats, met diverse feestelijke activiteiten. Een deel van de opbrengst wordt gebruikt voor het onderhoud van de kapel.

> U blijft rechtdoor lopen en passeert huisnummer 9.

10 Limburgse carréboerderij

Dit is een typisch Limburgse carréboerderij met boven de poort de naam van Hindrick Schoonbrood en het jaartal 1721. Winthagen is echter veel ouder dan dit jaartal, want in 1448 is al sprake van een Winthager hoeve. Let eens op de voegen tussen de Kunradersteen. Bij dit huis is dit met kalkzandmengsel gedaan terwijl aan de overzijde het voegen met beton is gebeurd. Dat geeft een heel ander effect.

> Verder lopend ziet u aan de linkerkant het bakhuis.

Gerestaureerde huis

11 Bakhuis

Vroeger stond bij iedere boerderij van betekenis een bakhuis, kortweg 'bakkes' genoemd. Bakhuizen waren kleine kapelachtige gebouwtjes, die los van de hoeve gelegen waren. De daken van de boerderijen waren immers deels van stro en brandgevaar lag altijd op de loer. De oven werd met hout gestookt, de zogenaamde 'sjanse'. Dit bakhuis heeft in 2004 een grondige restauratie ondergaan. Het 'bakkes' van Winthagen is tijdens het al eerder genoemde jaarlijkse Kapelfeest in gebruik. De pruimenvlaai die daar dan gebakken wordt is een ware streling voor de tong!

12 Gerestaureerde huis

Schuin tegenover het bakhuis ziet u huisnummer 1. Blijf even staan bij dit fraai gerestaureerde huis en kijk naar de gebruikte bouwmaterialen. U herkent de Kunradersteen. Onder het schuine dak ziet u kalkzandsteen en rondom de ramen heeft men Namense Blauwsteen gebruikt. Het is overduidelijk dat hier ooit een rijke boer heeft gewoond.

U verlaat nu het gehucht Winthagen. Door de lieflijke ligging en het gebruik van Kunrader- en kalkzandsteen bij de bouw van de (al dan niet gewitte) huizen kunt u zich voorstellen dat Winthagen de status van beschermd dorpsgezicht heeft.

> U vervolgt uw route tot na de (jonge) wijngaard aan uw rechterzijde. Als u vanaf dit punt rechtdoor aanhoudt, dan komt u bij **STARTPUNT 3: HERBERG DE PINTELIER**. (Voor openingstijden: zie pagina 33.) Om de wandelroute te hervatten loopt u even terug tot bij Overst Voerendaal.

13 Overst Voerendaal

Links voor u ziet u de gebouwen van Overst Voerendaal. Bij dit landgoed zijn in 2003 druivenstokken aangeplant voor de wijnbouw in de soorten Pinot Noir, Pinot Gris, Riesling, Auxerrois, Dornfelder, Cabernet Sauvignon en Müller Thurgau. De druivensoorten worden apart geoogst en op het landgoed verwerkt. In 2011 en 2012 is het areaal uitgebreid naar 3 hectare, met daarop circa 11.000 druivenstokken. Naast druiventeelt is op het landgoed een bos aangeplant en is natuur gerealiseerd in de vorm van kalkgrasland. Ook is er een hoogstamboomgaard met oude rassen van appels, peren, kersen en pruimen. De wegen op het landgoed zijn aangelegd op basis van een tekening, daterend uit de 18e eeuw.

> Bij het houten hek gaat u rechtsaf en volgt het pad, dat loopt tussen de wijngaard aan uw rechterzijde en de hoogstamboomgaard aan uw linkerzijde.

> U blijft rechtdoor lopen, tegen een lichte helling op.

> Aangekomen bij de T-splitsing op dit graspad, gaat u rechtsaf.

> Bij het hek aan uw linkerzijde gaat u linksaf.

> Op de T-splitsing met de asfaltweg (Bergseweg) gaat u linksaf. Blijf aan de linkerzijde op het fietspad lopen.

> Aan uw linkerzijde, vóór het viaduct over de autoweg, vindt u de Kunradersteengroeve.

Druivenstokken

14 Kunradersteengroeve

De oorspronkelijk groeve is van 1902 tot 1970 in gebruik geweest. Door het gebruik van baksteen nam de vraag naar Kunradersteen sterk af. Ook de aanleg van de ernaast gelegen A79 zorgde ervoor dat de groeve gesloten werd. Naast de groeve was op deze locatie tevens een kalkbranderij in werking. Tegenwoordig is de vraag naar Kunradersteen weer groot, met name vanwege noodzakelijke restauratiewerkzaamheden aan de met deze steensoort gebouwde huizen en religieuze monumenten. Sinds enkele jaren is de groeve weer geopend en is er een atelier voor mergelbewerking.

> Tegenover de Kunradersteengroeve loopt een veldweg. U steekt de weg over (voorzichtig!) en volgt dit pad omhoog.

> U blijft dit bospad volgen en bij het verlaten van het bos via een 'stegelke' (draaipootje) houdt u links aan. U komt nu in een weiland en blijft hier aan de linkerkant lopen.

> Vóór de versmalling van het weiland gaat u rechts omhoog en loopt het talud op.

> U passeert nogmaals een 'stegelke' en blijft aan de rechterkant van dit perceel lopen.

15 Watertoren van de voormalige Oranje Nassaumijn

Bovenaan het weiland gaat u bij de T-splitsing met een veldweg, linksaf. Aan uw linkerzijde ziet u tussen de bomen de watertoren van de voormalige Oranje-Nassaumijn in Heerlen.

> U vervolgt uw route tot aan de volgende asfaltweg (Kunderberg) en gaat hier rechtsaf.

> Voor huisnummer 41 gaat u linksaf. Dit pad is een typisch voorbeeld van een holle weg (zie pagina 21, nr. 22)

> Boven aangekomen blijft u aan de rechterkant lopen (aan uw rechterzijde ziet u een 'afgrond').

> Na 500 meter over het plateau gelopen te hebben, ziet u op een afstand van ongeveer 20 meter aan uw rechterzijde een pad, dat richting het natuurgebied De Kunderberg loopt. U neemt dit pad en vervolgt uw route door het natuurreservaat.

16 Kunderberg

De Kunderberg is een natuurgebied dat bekend staat om zijn bijzondere kalkflora. Deze flora is te danken aan de kalk in de grond en het juiste beheer van het gebied door de mens. De zogenaamde kalkgraslanden ontstonden door ontginning van de hier gelegen hellingbossen. Op de ontstane open vlakte liet men rondtrekkende schapen lopen. De dieren zorgden ervoor dat het bos niet kon terugkeren. In de loop van de 20e eeuw verdwenen de schaapskudden en daarmee ook de kalkgraslanden. Door herintroductie van het Mergellandschaap in de 70-er jaren is er weer een begin gemaakt met de beweiding van het gebied. Het gevolg daarvan is dat de specifieke kalkflora op de schrale hellingen weer terugkeert. De schapenpootjes trappen de grasmat open en zo ontstaan er nieuwe kiemplekken voor éénjarige plantensoorten als Geelhartje, Zandmuur en Wilde tijm. In juni ziet de berg geel en paars van de harige ratelaar en van vele hier voorkomende orchideeën. Maar ook in andere perioden van het jaar is een bezoek aan de Kunderberg de moeite waard.

Kunderberg

> U houdt op het 'hoofdpad' enigszins links aan en verlaat het natuurgebied weer via een groen 'stegelke' (klaphekje). Tijdens de zomermaanden, als alle struiken en planten hun maximale groei bereikt hebben, kan het wel even zoeken zijn.

> Wilt u de Kunradersteenroute blijven volgen dan gaat u hier rechtsaf. Wilt u de Kalkovenroute volgen dan gaat u hier linksaf en volgt u in deze brochure de tekst op pag. 21.

Vervolg van de Kunradersteenroute

> Beneden aangekomen gaat u scherp linksaf en vervolgt de wandeling via dit graspad.

> Bij de kruising gaat u rechtsaf. U loopt hier door een zogenaamd droogdalenlandschap.

17 Droogdalen

Een droogdal is een gebied waarin geen aan de oppervlakte liggende stromende beek te herkennen is. Het meeste regenwater zinkt in de bodem en stroomt ondergronds richting de beekdalen of komt via ondergrondse afstroming over ondoorlaatbare kleilagen via bronnetjes in de terraswanden/hellingen weer aan de oppervlakte.

- > Bij de Y-splitsing gaat u opnieuw rechtsaf.
- > U loopt door tot de verharde weg en gaat vervolgens linksaf (Hunsstraat.)
- > Bij de T-splitsing houdt u rechts aan (u ziet een Mariabeeld aan uw linkerkant). Als u Wijngoed Fromberg wilt zien, dan gaat u op dit punt 100 meter linksaf (als het ware om het Mariabeeld heen). Het wijngoed ligt aan de linkerkant. Vanaf Wijngoed Fromberg kunt u ook de Kalkovenroute starten, zie pagina 20, nr. 21.
- > Bij de volgende T-splitsing wederom rechts aanhouden (= rechtdoor).
- > Op de viersprong gaat u rechtsaf en loopt de Kerkstraat in.
- > Voor de kerk gaat u linksaf (Bernardusplein).

18 St. Bernarduskerk

Het kerkgebouw dateert officieel uit 1843. Tot die tijd gingen de inwoners van Ubachsberg naar de St. Laurentiuskerk in Voerendaal. Te voet erheen was gemakkelijk, maar de terugtocht zal menig kerkganger zwaar gevallen zijn. De inwoners wilden graag een eigen kerkgebouw. Dat heeft enige moeite en een aantal jaren gekost, maar het resultaat mag er zijn. De kerk is deels uit baksteen en deels uit Kunradersteen opgetrokken. De verwerking van deze laatste steensoort is opmerkelijk. Vijf zijden van de steen zijn vlak gezaagd, terwijl de zijde, die zichtbaar is aan de buitenkant, ruw gekapt is. Daardoor kreeg de kerk een robuuste uitstraling.

St. Bernarduskerk

- > U loopt langs het plein. Aan het einde van het plein houdt u links aan. U loopt nu in de Jozefstraat.
- > Aan het einde van deze straat neemt u de tweede straat rechts. (Mingersborgerweg).
- > U vervolgt deze weg en aan uw rechterzijde passeert u Boerengolf de Vrouwenheide (zie pagina 19, nr. 19).
- > U vervolgt uw route en ziet vrijwel meteen aan uw rechterzijde Herberg De Bernardushoeve liggen.

U bent aan het einde van de Kunradersteenroute gekomen.

Wij hopen dat u een plezierige wandeling hebt gehad!

8,5 km

Kalkovenroute

Deze route is gemarkeerd met crèmekleurige paaltjes.

> Startpunt 1: Herberg De Bernardushoeve

> Startpunt 2: Wijngoed Fromberg, zie pag. 20, nr. 21.

1 Herberg De Bernardushoeve

De Bernardushoeve is een dubbele carréhoeve, die deels uit Kunradersteen en deels uit baksteen is opgetrokken. Op de binnenplaats ziet u nog de eiken balken, een kenmerk van de vakwerkstijl. De hoeve was ooit eigendom van de parochie van Ubachsberg en is genoemd naar de patroonheilige St. Bernardus. Tegenwoordig is in deze hoeve een restaurant gevestigd, waar u kunt genieten van een hapje en een drankje op een terras met een prachtig uitzicht over het Heuvelland.

> U start bij Herberg De Bernardushoeve. Als u met uw rug richting Herberg De Bernardushoeve staat, dan gaat u linksaf richting Ubachsberg. (Mingersborgerweg).

2 Kapel Mingersborg

De kapel is opgetrokken uit Kunradersteen en stamt uit 1939. Hier brandt altijd een aantal kaarsjes aan de voeten van de H. Maria. Opvallend zijn de naast de kapel opgerichte wegkruisen, die ook uit Kunradersteen zijn vervaardigd. Eén van de kruisen is hier geplaatst door de tweede eigenaren van de Molen van Vrouwenheide, de heer Lambert Verbeek en zijn echtgenote, als dank dat zij op de molen hun beroep mochten uitoefenen.

> Na ± 50 meter ziet u aan uw linkerkant Boerengolf de Vrouwenheide.

Ubachsberg

19 Boerengolf de Vrouwenheide

Boerengolf is een spel voor groot en klein, jong en oud. Wat is er leuker dan met een stok, waaraan een klomp is bevestigd, een groot uitgevalen 'balletje' in een ingegraven emmer proberen te slaan.

> U vervolgt uw route en blijft rechtdoor lopen tot aan de viersprong in het dorp Ubachsberg.

20 Ubachsberg

Ubachsberg, in het Limburgs 'Gen Bergh', is het hoogst gelegen kerkdorp van de gemeente Voerendaal. Uit welke richting u ook komt: het is altijd klimmen geblazen. Maar eenmaal boven kunt u genieten van spectaculaire vergezichten. Om uw eigen as draaiend zijn achtereenvolgens de Eifel en de Ardennen te zien, Parkstad met daarachter de stad Aken, de koeltorens van DSM en in de verte de steenkoolbergen van de voormalige steenkolenmijnen van Genk in België. Er wordt gezegd dat men vanuit Ubachsberg wel vijftig kerktorens kan tellen. Hoeveel telt u er?

- > Bij de viersprong loopt u schuin rechtdoor en loopt de Hunsstraat in.
- > U blijft bij de beide splitsingen links aanhouden (nog steeds de Hunsstraat).
- > Bij het Mariabeeld gaat u rechtsaf en loopt de Breedenweg in.
- > Na ± 40 meter ziet u aan uw linkerzijde Wijngoed Fromberg.

21 Startpunt 2: Wijngoed Fromberg

In de Romeinse tijd waren hier op de zonnige kalkrijke zuidhellingen al druivenstokken aangeplant. Napoleon II maakte een einde aan deze teelt omdat hij geen concurrentie wilde voor de eigen wijnindustrie in Frankrijk. Maar de wijnbouw is terug van weggeweest. Op tal van plekken, met name op de hellingen, verschijnen de wijngaarden weer. Pinot Noir, Riesling en Müller Thurgau zijn druivenrassen die hier goed gedijen. Op een voor landbouw bestemd perceel in de nabijheid van de Vrakelberg werd in 1991 een wijngaard aangelegd. Zon en een mineraalrijke bodem zorgden ervoor dat de wijnstokken zich goed konden ontwikkelen en de opbrengsten werden jaarlijks hoger. Tot op de dag van vandaag ziet men hier kans om uitstekende wijnen te produceren. Het bottelen van deze smakelijke wijnen gebeurt ook op Wijngoed Fromberg.

- > U vervolgt uw route en passeert de eerste weg aan uw linkerzijde.
- > Op de viersprong houdt u links aan. Deze weg wordt al snel een graspad. Het landschap aan de linkerzijde is een goed voorbeeld van een droogdal (zie pagina 16, nr. 17).
- > Bij de volgende viersprong gaat u schuin rechts omhoog en loopt de helling op. Aan uw linkerzijde ligt het natuurgebied de Kunderberg.

16 Kunderberg

Naast de bijzondere kalkflora (zie de tekst in de Kunradersteenroute op pagina 14) vindt men in dit gebied ook vele soorten dagvlinders, sprinkhanen en krekels. In de poelen onderaan de berg is het niet moeilijk om Bruine kikkers te vinden of Alpenwater-salamanders. Zelfs de Vroedmeesterpad heeft de poel gevonden en op een zwoele zomeravond is zijn opmerkelijke geluid ('kluukske', dat is het geluid van een klokje) te horen.

- > Er volgt nu een lange holle weg. Let op bij nat weer kan het hier modderig zijn!

22 Holle weg

In het Pleistoceen, ca 2 miljoen jaren geleden, zijn door de eroderende of uitslijtende werking van het smeltwater, dalen in het landschap ontstaan. De aanwezigheid van drinkwater was de reden dat de eerste bewoners zich in het verre verleden in de vruchtbare dalen langs de beek vestigden. Nadat eerst de beekdalen als weidegrond in gebruik waren genomen, begon men met de ontginning van akkers op de hoger gelegen plateaus. Om bij deze akkers te komen, maakte men gebruik van de natuurlijke waterlopen, die stroombanen in de hellingen hadden uitgeschuurd. Door het belopen en later berijden met kar en paard werden deze wegen steeds verder uitgesleten. Bij regenval

liepen de wegen vol water en het afstromende water nam op haar beurt weer grond en andere materialen mee richting het dal. Holle wegen zijn meestal komvormig en hebben op het diepste punt zeer steile leem- en kalkwanden. Een dergelijke weg heeft een eigen microklimaat met specifieke plantengroei. Ook de das voelt zich hier thuis. Het dier heeft hier zijn hol, dat ook wel dassenburcht genoemd wordt. In de begroeiing van de holle weg vindt de das beschutting, als hij bij schemering en nacht op zoek gaat naar voedsel.

> Aan het einde van de holle weg, bij de Y-splitsing, gaat u rechtsaf. Een kleine 100 meter verder treft u om de hoek een kalkoven aan.

23 Kalkovens

Vóór de Eerste Wereldoorlog was ons land voor metsel- en landbouw-kalk aangewezen op België. De kwaliteit van deze kalk was prima. Toen echter in 1914 de Duitsers België binnenvielen werden de grenzen gesloten en stagneerde de aanvoer. Nederland was toen geheel op de eigen kalkproductie aangewezen. Tijdens de Eerste Wereldoorlog en nog vele jaren daarna deden de kalkbranderijen in het Mergelland goede zaken. Kalkovens schoten als paddenstoelen uit de grond. In Klimmen, Simpelveld en met name in en rond Kunrade waren meerdere ovens in gebruik. In 1967 werd de laatste kalkoven buiten gebruik gesteld. Tijdens deze route zult u nog meer kalkovens zien.

> Na ± 200 meter gaat u linksaf (vóór het schapenraster) en ziet u voor u het steile talud van de Benzeraderbreuk. U loopt nu op een graspad.

24 Benzeraderbreuk

De Benzeraderbreuk is een geologische breuk in de aardkorst. Breuken zijn zones waar delen van de aardkorst horizontaal of verticaal ten opzichte van elkaar kunnen bewegen. Bij breuken ontstaan hoogteverschillen aan de aardoppervlakte, zoals hier bij het steile talud. In de omgeving van een dergelijke verheffing kwam de kalksteen direct aan de oppervlakte en was het niet moeilijk om deze te ontginnen. Momenteel zijn er in de omgeving nog 15 deels geconserveerde kalkovens en groeven te vinden.

Detail wand kalkoven

> Er volgt een lang graspad, dat u tot het einde blijft volgen.

25 Kalksteengroeve

Halverwege ziet u aan uw rechterzijde een kalkwand, groeve Breedenweg. Via het klaphekje kunt u naar de groeve lopen en deze bezichtigen. Het is mogelijk dat u hier een schaapskudde tegenkomt. Ze begraast gedurende een aantal dagen de hier gelegen graslanden en trekt dan weer verder.

> Het pad volgend, ziet u twee keer achter elkaar een dubbele kalkoven en een groeve (groeve en kalkovens Welterberg).

Bij de laatste kalkovens (kalkovens Schneiders) aan het einde van dit pad, direct langs de 26 verharde weg, vindt u informatie over de werking hiervan.

Bouwwijze kalkoven

De bouwwijze van een kalkoven is vrij eenvoudig. Men gebruikte voor het metselwerk een vuurvaste steensoort, die niet met cement, maar met leem gemetseld werd. Door de hitte van de oven vormde zich op den duur een grauw-groene glazuurlaag op de binnenmuren.

De meeste ovens hadden een hoogte van 6-7 meter en een inwendige doorsnede van circa 3 meter. De muren moesten voldoende dik zijn. Onderin de ovens bevond zich een zwaar rooster met daaronder een werkruimte. Deze was nodig om de gebrande kalk te storten en af te voeren. Op het rooster werden takkenbossen ('sjanse' genoemd) gelegd in een vaste gesloten laag. Daarop kwam een laag rondhout en daar bovenop een eerste laag mergelblokken (30-50 cm). Vervolgens daarop een laag brandstof, bijvoorbeeld koolgruis. Dit herhaalde men totdat de complete oven gevuld was. In de oven sloeg het vuur automatisch over op de volgende laag brandstof. Het al dan niet goed branden was niet alleen afhankelijk van de gebruikte brandstof, maar ook het weer (er moest een zekere tocht gecreëerd worden) en het vakmanschap van de stoker waren van essentieel belang. Naarmate de reeds gebrande kluiten mergel met een riek van het rooster werden gehaald (het zogenaamde 'trekken'), zakte de inhoud langzaam naar beneden. De gebrande kalk, oftewel ongebluste kalk, verzamelde men in karren en wagonnetjes. Deze werd - al naargelang het gebruik - met water geblust en was dan gereed voor gebruik.

> Aangekomen bij de asfaltweg (Daelsweg), gaat u rechtsaf. Hier steekt u over en loopt het graspad in, dat zich aan de linkerkant van de weg (achter de scheerheg) bevindt.

> In de flauwe bocht bij het klaphekje loopt u linksaf (nogmaals een graspad met aan beide zijden prikkeldraad).

Aan het einde van dit pad ziet u opnieuw restanten van een dubbele kalkoven **27** (kalkovens de Putberg), tegenwoordig eigendom van Staatsbosbeheer.

Wandelpad langs groeve Putberg

> Staande met uw gezicht richting de kalkovens gaat u linksaf en loopt omhoog.

28 U bevindt zich nu bovenop het plateau. Voor u ziet u een kalkwand, groeve de Putberg. Staatsbosbeheer heeft hier een infobord geplaatst. Hierop staat het verhaal over het ontstaan van het Mergelland vermeld.

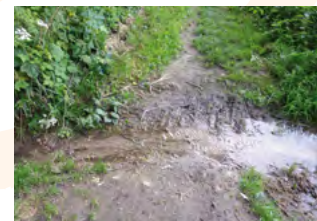

> Vervolgens **loopt u terug** naar de kalkovens (27). Hier gaat u rechtdoor met aan uw rechterzijde een weiland en aan uw linkerzijde een bosperceel.

> Na ± 20 meter ziet u aan uw linkerzijde een natuurlijk bronnetje.

29 Bronnetje

Kunradersteen en kalkzandsteen zijn poreus en daardoor waterdoorlatend. Het regenwater zakt er gemakkelijk doorheen. Zijn er onderliggende gesteenten, die niet of minder waterdoorlatend zijn, dan zal het water op de grens van deze wel- en niet doorlatende laag uittreden

in de vorm van een bron. De 'berg' waarop u nu staat heet de Putberg. Een zeer toepasselijke naam, want de bewoners van het gebied haalden tot ver in de 20e eeuw hun water bij een soortgelijke bron.

> U vervolgt het pad tot aan de laagstamboomgaard.

> Hier gaat u rechtsaf en blijft langs de boomgaard lopen. De boomgaard bevindt zich steeds aan uw linkerzijde. U volgt de bocht naar links en u bereikt een asfaltweg.

> U gaat rechtsaf (Wijnstraat). Recht voor u heeft u goed zicht op de 'Kopjes' van Ubachsberg. (zie tekst hieronder).

> Na ± 100 meter gaat u linksaf.

30 'Kopjes' van Ubachsberg

Het zogenaamde 'Eiland van Ubachsberg' is ca. 2 miljoen jaren geleden ontstaan. Vroeger liep hier de Oermaas, ook wel Oostmaas genoemd. Het was een zeer brede stroom, die zich gedurende tienduizenden jaren in het landschap heeft ingesneden en op hardere of zachtere steenlagen stuitte. Door verheffingen in het landschap, zoals de Eifel en de Ardennen, werd de rivier gedwongen meer westelijk te stromen. Het zogenaamde 'Eiland van Ubachsberg' was gevormd door een hard gesteente. De rivier kon zich hierdoor geen weg banen en moest er dus er wel omheen stromen. Na vele jaren van erosie met terrasvorming, is deze rivier na al die tijd in zijn huidige bedding, op de grens met België, aangekomen. De bosjes die u voor u ziet liggen worden ook wel de 'Kopjes' van Ubachsberg genoemd. Zij vormen feitelijk kleine 'restbergjes' op het 'Eiland van Ubachsberg' en bestaan uit grind- en zandafzettingen.

> U loopt tot aan de volgende splitsing en gaat hier rechtsaf.

> Aan het einde van deze weg, bij het kruispunt, gaat u nogmaals rechtsaf. Aan uw rechterzijde staat een wegkruis.

Wegkruis

31 Wegkruisen

Het wegkruis heeft zich ontwikkeld tot het beeldmerk van het Christendom, zeg maar het logo van de Christelijke kerk. Dat is niet altijd zo geweest. Tot de 4e eeuw komt men ook veelvuldig de duif, de vis en het anker tegen. Het is niet bekend wanneer men met het stelselmatig plaatsen van wegkruisen is begonnen. Het oudste bewaard gebleven kruis in Limburg dateert van ca. 1300. Het hier geplaatste hagelkruis diende om de oogst op het land te beschermen tegen barre weersomstandigheden. Meer informatie over de wegkruisen in de gemeente Voerendaal is opgenomen in de wandelbrochure 'Kruistocht op Wandelschoenen' (uitgave VVV Zuid-Limburg).

> Na ± 20 meter gaat u linksaf en loopt over de parkeerplaats van Vrouwenheide. U beklimt het 'kopje' en boven aangekomen kunt u genieten van fraaie vergezichten. Sluit uw ogen en bedenk dat op deze plek miljoenen jaren geleden de immens brede Oermaas u soms aan uw linkerzijde en dan weer aan uw rechterzijde voorbij zou stromen.

> U loopt tot aan het einde van de (zanderige) parkeerplaats waar u aan uw linkerzijde een slagboom ziet. U passeert de slagboom en volgt het bospad links omhoog. De pilaar die u aan uw linkerkant ziet is een Rijks-meetpunt.

> Verderop in het bos, bij de viersprong (met een geel paaltje in het midden van de kruising), gaat u linksaf. Houdt op dit pad links aan totdat u bij de asfaltweg aangekomen bent.

> U gaat hier rechtsaf en passeert de Molen van Vrouwenheide.

32 Molen van Vrouwenheide

De Molen van Vrouwenheide ziet men al van verre liggen. Graanhandelaar en molenaar Joseph van den Weijer kocht een perceel heidegrond voor 25 gulden (toen een respectabel bedrag) en liet daarop een molen bouwen. Op de molen ziet u de initialen JvdW en het jaartal 1857. Het is een zogenaamde beltmolen. De romp is opgetrokken uit baksteen en de molen heeft een relatief kleine kap. Door regen was de bakstenen muur doorweekt. Daarom werd de molen rondom met teer behandeld, waardoor deze haar zwarte kleur kreeg. De molen kreeg toen ook de bijnaam de Zwarte Beer. Tijdens de Tweede Wereldoorlog diende het gebouw als opslagplaats. Tijdens het Ardennen-offensief in 1944 fungeerde de molen als uitzicht- en luisterpost voor de Royal Air Force. De molen bleef gespaard voor oorlogsgeweld. Het gevaar kwam uit een heel andere hoek. Toen in 1945 de legerpost werd overgeplaatst, viel bij de ontruiming een brandende benzine-kachel om

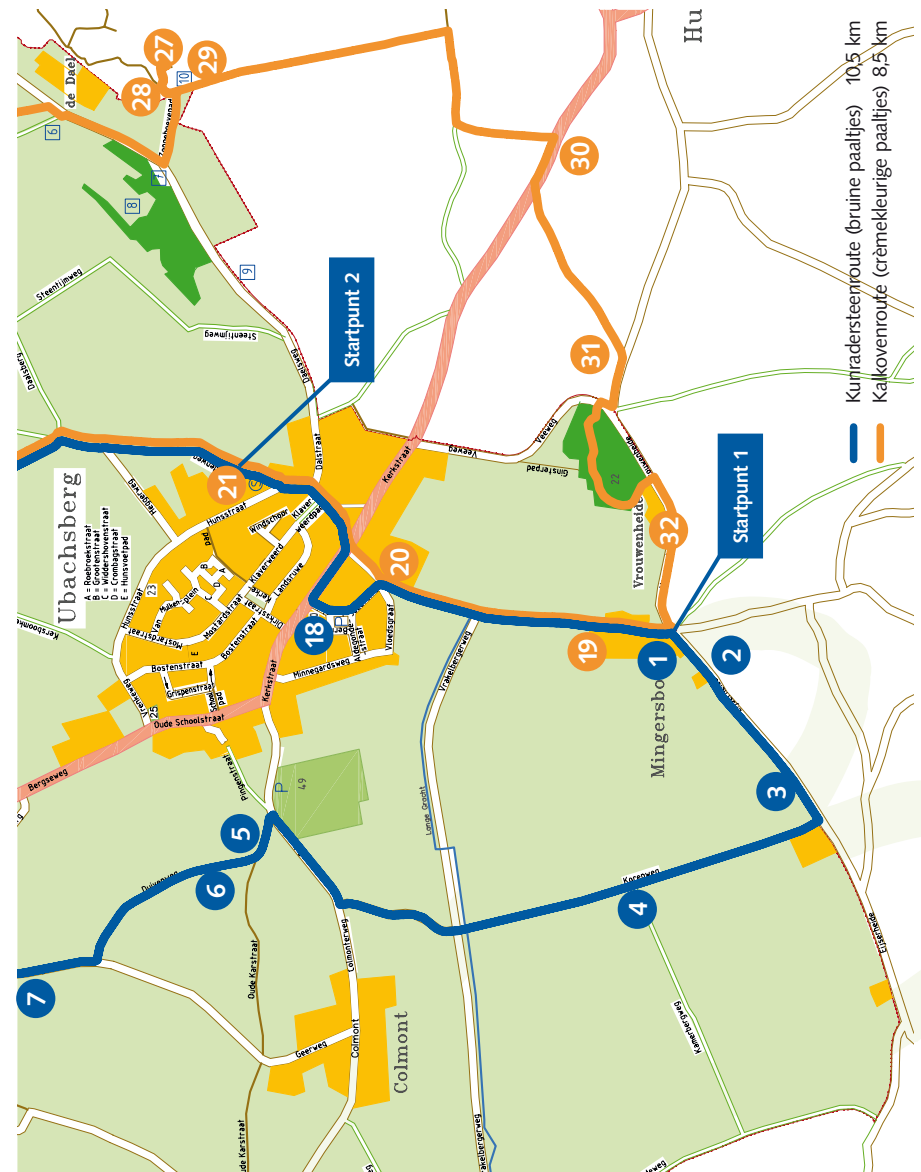
en brandde de hele molen uit. Vanwege de unieke plek wordt het bouwwerk van de molen in 1958 hersteld. Tijdens restauratiewerken in 1989 werd ook het inwendige molenwerk opnieuw geplaatst.

Bord Vrouwenheide

> Rechtdoor lopend bereikt u Herberg De Bernardushoeve en is er een einde gekomen aan deze wandelroute.

We hopen dat u een plezierige wandeling hebt gehad!

Wijngoed Fromberg

In Zuid-Limburg is wijnbouw een serieuze bezigheid. Wilt u het verhaal van (druiven) stok tot (wijn)fles meemaken? Wijngoed Fromberg is landelijk bekend om zijn heerlijke Limburgse wijnen. Hier wordt op authentieke wijze gebotteld, geschonken en geproefd. Tijdens een rondleiding proeft u van verschillende wijnen en ervaart u de activiteiten op een wijngoed. Uitgebreide rondleidingen met catering zijn ook mogelijk.

Breedeweg, 6367 JN Ubachsberg

T. +31 (0)45 5754461
E. wijngoed@fromberg.nl
I. www.fromberg.nl

Openingstijden

Rondleidingen wijn- en champagne proeven: van maart t/m november op afspraak. Zon- en feestdagen gesloten.

Winkel: gehele jaar geopend.

Donderdag en vrijdag van 13.00-17.00 uur
Zaterdag van 10.00-17.00 uur

Boerengolf de Vrouwenheide

Boerengolf de Vrouwenheide ligt aan de rand van het natuurbos genaamd 'De Vrouwenheide'. Boerengolf is een spel dat in groepjes tussen de koeien wordt gespeeld en garant staat voor plezier voor jong en oud. De hole is een emmer, de golfclub is een klomp op een stok en de golfbal is een felgekleurde handbal. Elke groep bestaat uit

2 tot 6 personen, die tegen elkaar spelen op een heuvelachtig parcours. Tevens bieden wij dagarrangementen aan, waaronder een valkeniersshow, tandemtocht e.d. Voor verdere info: zie website.

Mingersborg 14, 6367 JX Ubachsberg

T. +31 6 23352084
E. info@boerengolfdevrouwenheide.nl
I. www.boerengolfdevrouwenheide.nl

Openingstijden

Op afspraak.

Herberg De Bernardushoeve

De Bernardushoeve is gelegen aan de Mergellandroute in het Zuid-Limburgse Heuvelland. Deze dubbele carréboerderij is een ideaal rustpunt tijdens wandelingen en fietstochten. Het terras aan de achterzijde heeft een uniek panoramisch uitzicht. Kinderen kunnen zich vermaken in de speeltuin en de kinderboerderij. Hier kunt u genieten van een hapje en een drankje, maar ook heerlijk dineren. De kaart wisselt regelmatig. Tevens verhuur van vakantieappartementen, gelegen aan de tuinzijde (max. 6 personen per appartement). Feestlocatie en trouwlocatie. Organisatie bedrijfsfeesten met diverse activiteiten in en rondom de Bernardushoeve. Ook huifkarochten zijn mogelijk.

Mingersborg 20-22, 6367 JX Ubachsberg

T. + 31 43 4511644
E. info@bernardushoeve.nl
I. www.bernardushoeve.nl

Openingstijden

1 april - 1 november: dagelijks van 10.00 - 20.00 uur

1 november - 1 april: op dinsdag en woensdag gesloten.

Openingstijden december: zie website.

Kunradersteengroeve

Sinds 1902 wordt op deze locatie Kunradersteen ontgonnen en bewerkt. Deze nostalgische plek te midden van heuvelachtig terrein is een bezoek meer dan waard. De werkplaats en alles wat daar omheen gebeurt, creëert een sfeer vol beeld uit vervlogen tijden. Er worden educatieve programma's aangeboden met rondleidingen in de groeve en workshops natuursteenbewerking. Tijdens de rondleidingen maakt u kennis met de ambachtelijke wijze van de winning van Kunradersteen. Met deze kalkhoudende natuursteen zijn in deze regio veel monumentale panden gebouwd. Informatie over dagarrangementen vindt u op de website.

Bergseweg 30, 6367 HB Voerendaal

T. +31 45 5751884 / +31 653819555
E. info@kunradersteengroeve.nl
I. www.kunradersteengroeve.nl

Openingstijden

Rondleidingen en workshops op afspraak

Overst Voerendaal

Bij landgoed Overst Voerendaal zijn in 2003 druivenstokken aangeplant voor

de wijnbouw in de soorten Pinot Noir, Pinot Gris, Riesling, Auxerrois, Dornfelder, Cabernet Sauvignon en Müller Thurgau. De druivensoorten worden apart geoogst en op het landgoed verwerkt. De wijnen zijn o.a. bij de PLUS supermarkten te koop. In 2011 en 2012 is het areaal uitgebreid naar 3 hectare, met daarop circa 11.000 druivenstokken. Naast druiventeelt is op het landgoed een bos aangeplant en is natuur gerealiseerd in de vorm van kalkgrasland. Ook is er een hoogstamboomgaard met oude rassen van appels, peren, kersen en pruimen. De wegen op het landgoed zijn aangelegd op basis van een tekening, daterend uit de 18e eeuw.

Winthagerweg,

(tussen Voerendaal en Winthagen).

Hunnecum 17 (postadres), 6361 EE Nuth
E. landgoedoverstvoerendaal@kpnmail.nl
I. www.overst.nl

Herberg de Pintelier

Valkenburgerweg 33, 6367 GT Voerendaal

T. +31 45 5753214
E. info@herbergdepintelier.nl
I. www.herbergdepintelier.nl

Openingstijden

Ma. en do.: vanaf 16 uur
Vrijdag: vanaf 14 uur
Za. en zo.: vanaf 12 uur.
Di. en wo.: gesloten

Informatie

Telefonische informatie tijdens kantooruren: 0900-555 9798 (€ 1,- p.g.)
I. www.vvzuidlimburg.nl / E. info@vvzuidlimburg.nl

Of bezoek het lokale informatiepunt van onze VVV Zuid-Limburg:
VVV Servicepunt Voerendaal, Het Kaeshuys, Furenthela 14, Voerendaal.

Adressen van alle VVV Zuid-Limburg informatievestigingen vindt u op
www.vvzuidlimburg.nl en in de gratis brochure 'Wegwijzer Zuid-Limburg'.

Er zijn nog 5 wandelbrochures uitgegeven met wandelingen door de kernen van de gemeente Voerendaal. Dit zijn: **De Achteromkijkroute** in en rond Ubachsberg, **Blindelings genieten** in en om Ransdaal, **De Roode Draed** in en om Voerendaal, **Klimmenderwijs** in en rond Klimmen en **Natuurlijk Steengoed** in en rondom Kunrade en Winthagen. Verkrijgbaar bij alle VVV Zuid-Limburg informatievestigingen (Limburg Winkels) en via de webshop www.limburgwinkel.nl.

Colofon

Deze brochure is een uitgave van de Gemeente Voerendaal en VVV Zuid-Limburg. Wij hebben deze brochure met de meeste zorg samengesteld. VVV Zuid-Limburg staat er niet voor in dat de verstrekte informatie juist, volledig en actueel is. VVV Zuid-Limburg aanvaardt geen aansprakelijkheid voor welke schade dan ook, direct of indirect, die op enige wijze ontstaat door of voortvloeit uit het gebruik van de brochure of daarin verstrekte informatie.

© VVV Zuid-Limburg 2012 / 1e druk.

Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, scan of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van VVV Zuid-Limburg.

Coördinatie & algemene tekst Gemeente Voerendaal, Heemkundevereniging Klimmen, VVV Zuid-Limburg.
Met dank aan: Lea Geelen en Pierre Grooten, (Heemkundevereniging Klimmen), Carla Hanssen (Staatsbosbeheer) de heer Schneiders (Daelsweg, Ubachsberg).

Eindredactie Laarakkers Communicatie, Marianne Laarakkers

Fotografie Wim Koops, www.wimkoops.nl

Opmaak Het Vormlab

Cartografie Gemeente Voerendaal

Druk Kontinu, Sittard

VVVZUID
LIMBURG
Liefde voor het leven

Land van Kalk

